

Julkisen oikeuttamisen analyysi, moraaliset arvostelmat ja kiista vallankäytön kohteena

Sosiologian piirissä on viime vuosina keskusteltu runsaasti Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n (2006 [1991]) kehittämästä poliittisen sosiologian tutkimushaarasta, jossa mielenkiinnon kohteena on julkinen oikeuttaminen. Karkeasti ottaen lähestymistavan tutkimuskohteena ovat julkiset kiistat, joissa eri yhteiskunnalliset toimijat pyrkivät muuttamaan yhteiskunnassa vallitsevaa moraalista järjestystä. Lähestymistavan avulla tutkitaan sitä, millä tavalla toimijat vetoavat julkisissa kiistoissa eri oikeutusregiimeihin ja niihin kuuluviin arvoihin ja arvon mittareihin.

Suomessa *Sosiologia*-lehti omisti jokin aika siten kokonaisen teemanumeron aiheen esittelyyn ja kehittämiseen (1/2011). Lehden teemanumerosta erityisen maininnan arvoinen on Eeva Luhtakallion ja Tuomas Ylä-Anttilan (2011) artikkeli, jossa mallinnetaan julkisen oikeuttamisen tutkimisen analyysimenetelmää. Tarkoituksena on helpottaa poliittisten konfliktien empiiristä sosiologista tutkimusta. Luhtakallio ja Ylä-Anttila kutsuvat menetelmää julkisen oikeuttamisen analyysiksi (JOA). Hanketta voidaan pitää kannatettavana jo siksi, että Boltanskin ja Thévenot'n teorian mallintaminen empiiristä tutkimusta varten on ollut kansainvälisessä tutkimuksessa varsin hajanaista. Lisäksi menetelmä on kokemuksiemme perusteella herättänyt huomattavasti mielenkiintoa Suomessa yhteiskuntatieteellisten alojen opiskelijoiden parissa.

Luhtakallion ja Ylä-Anttilan mallin lähtökohdانا on niin sanottu *yhteisyyden kielioppi* (ks. Thévenot 2011). Yhteisyyden kielioppiin pe-

rustuvassa politiikassa on kyse julkisista kiistoista, joissa esitetään *vaateita* ja haetaan vaateille *oikeutusta* vetoamalla yhteisyyteen tai yhteiseen hyvään. Oikeutuksessa voidaan vedota seitsemään poliittisesta filosofiasta ja sen historiasta johdettuun oikeutusregiimiin tai ”maailmaan”: inspiraation, kodin, maineen, kansalaisuuden, markkinoiden, teollisuuden ja ekologian maailmaan. Vaikka yhteisyyden kielioppiin perustuvassa politiikassa vedotaan aina yhteiseen hyvään, eri ”maailmoissa” esitetään eri asiat arvokkaina yhteisen hyvän kannalta. Oikeutusperusteita eri tavoin painottamalla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnassa vallitsevaan *moraaliseen järjestykseen*.

Käsitlemme tässä tekstissä yhteisyyden kielioppiin perustuvan JOA:n mahdollisuuksia ja puutteita äskettäin tekemämme tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimme kirjassamme *Hyvä talous* (Eskelinen & Sorsa 2011) kotimaisten ja kansainvälisten talouspoliittisten ohjelmien ja politiikkasuosituksia sisältävien tutkimusten normatiivisia sitoumuksia. Tutkimuskohteena oli Valtionvarainministeriön, Euroopan komission ja konsulttiyrityksen tuottama talouspuhe. Tutkimme erityisesti neutraalina esiintyvän talouspuheen poliittisuutta ja poliittisen suostuttelun tapoja.

Tutkimassamme talouspuheessa nimenomaan yhteisyyden kielioppi on keskeinen puheen muoto. Teksteissä esiintyy hyvin vähän pyrkimyksiä oikeuttaa poliittisia vaateita vetoamalla kilpailevien intressiryhmien väliseen neuvotteluun ja toimijoiden oman edun tavoitteluun perustuvaan liberaaliin kielioppiin tai henkilö-

kohtaisella tasolla muodostettuun, tuntemiseen perustuvaan läheisten sidosten kielioppiin. Teksteissä pyritään jatkuvasti oikeuttamaan poliittisia vaateita vetoamalla eri tavoin yhteiseen hyvään. Yhteisyyteen vetoamalla monet asiakirjoissa esitetyistä politiikkasuosituksista edustavat hyvinkin radikaaleja muutosvaatimuksia.

Esitetyn neutraaliuden ja yhteiseen hyvään vetoamisen ohella tutkimaamme talouspuhetta leimaa kriisimentaliteetti. Asiakirjojen sisällössä korostuu suuri epäusko ”nykyminen” jatkumiseen. Jatkuvuus esitetään tässä puheessa tavallaan mahdottomana: esimerkiksi julkisen sektorin karsiminen on tehtävä joka tapauksessa, kyse on vain siitä, tehdäänkö se ”hallitusti” vai pakon sanelemana. Tätä poliittisen suostuttelun tapaa käsitteellistämään sopii erittäin hyvin Boltanskin ja Thévenot’n (2006 [1991], 15) ajatus julkisen oikeuttamisen tarvetta tuottavasta kriittisestä hetkestä. Kriittinen hetki on oikeutuksen kannalta ratkaiseva (todellinen tai oletettu) piste, jolloin toimija ei voi enää luottaa asioiden jatkuvan.

Nämä kaikki seikat tuntuisivat puoltavan yhteisyyden kielioppiin perustuvaa JOA:a metodologisena valintana tällaisen talouspuheen tutkimiseen. Havaitimme kuitenkin JOA:n (Boltanskin ja Thévenot’n esittämässä muodossa) sisältävän kaksi merkittävää puutetta, joiden takia päädyimme käyttämään muita tutkimusmenetelmiä.

Ensimmäinen puute koskee oikeutettavana olevien *moraalisten arvostelmien tyyppiä*. JOA:ssa otetaan huomioon moraalialueita koskevat, jokseenkin yhteismitattomat oikeutusperusteet (eri ”maailmat”), muttei huomioida, että myös käsitykset moraalisten arvostelmien perusteista voivat olla yhteismitattomia. Sekä tutkimissamme talouspoliittisissa asiakirjoissa että niiden perustana olevassa taloustieteessä vedotaan jatkuvasti erityyppisiin moraalisiin arvostelmiin.

Viittaamme moraalisten arvostelmien tyypeillä normatiivisessa etiikassa esiintyvään tavallisimpaan kolmijakoon, eli jakoon velvollisuusetiikkaan, seurausetiikkaan ja hyve-etiikkaan. Eri arvostelmatyypit tuottavat erilaisia poliittisia johtopäätöksiä. Tyyppien yhteismitallistaminen rajaa analysoitavien kiistojen ulkopuolelle konfliktit, jotka perustuvat samoihin arvoihin,

mutta joissa osapuolet ymmärtävät moraalisten arvostelmien perusteet eri tavoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa erimielisyyttä siitä, miten vaateen toivotaan näkyvän yhteiskunnan moraaliosassa järjestyksessä.

Toinen puute koskee sitä, ettei menetelmässä käsitellä riittävästi *vallankäyttöä, joka koskee kiistaa itseään*. Tutkimuksemme perusteella talouspolitiikan agendanmuodostuksessa potentiaaliset kiistat pyritään rajaamaan ennen kaikkea kiistoiksi, jotka eivät kuulu ”talouden piiriin” sisälle. Näin talouspolitiikka suojelee mekanistista ja asiantuntijavetoista itseymmärrystään. Ellei kiistan alkuperäistä kehystä ja kiistaa koskevaa jatkuvaa vallankäyttöä oteta huomioon, rajoitutaan analyysissa vain kiistojen sisäisen vallankäytön tutkimukseen. Talouspolitiikan osalta näyttäisi siltä, että kiistan kannalta merkittävintä vallankäyttöä käydään kuitenkin kiistan luonteesta, ei sen sisällä. Kun kiistasta tulee julkinen, merkittävin vallankäyttö on tavallaan jo tapahtunut.

Tarkoituksenamme on tässä artikkelissa avata keskustelua julkisen oikeuttamisen analyysin metodologiasta ja erityisesti JOA:n mallintamisen teoreettisista valinnoista. Tarkastelemme metodologiaa ja valintoja kahden edellä mainitun puutteen kontekstissa. Emme esitä, että JOA:sta pitäisi luopua näiden puutteiden takia. Päinvastoin, esitämme omat ehdotuksemme, miten nämä teemat voitaisiin ottaa luontevasti osaksi Luhtakallion ja Ylä-Anttilan esittämää mallia, ja siten laajentaa mallin käyttöalaa ja vahvistaa sen analyttistä tarkkuutta yksittäisten kiistanaiheiden kohdalla.

Moraaliset arvostelmat kiistanaiheena

Boltanskin ja Thévenot’n (2006[1991]) esittämässä viitekehyksessä moraalit kiistojen keskeinen lähtökohta. Yksi kirjoittajien keskeisistä pyrkimyksistä on ollut osoittaa moraalisten argumenttien ”poliittinen yhteismitattomuus”: yhteiseen hyvään vedoten voidaan pyrkiä oikeuttamaan hyvin erilaisiin arvoperusteisiin liittyviä vaateita. Yhteiskunnassa vallitsevaan moraaliseen järjestykseen voidaan toisin sanoen pyrkiä vaikuttamaan erilaisista lähteistä legitimeettään ammentavilla moraaliosilla argumenteilla.

Boltanski ja Thévenot kiinnittävät kuitenkin varsin vähän huomiota normatiiviseen moraaliteoriaan. Analyysimenetelmän huomion ytimessä ovat moraalisiin konflikteihin perustuvat oikeutus- ja kommunikaatioprosessit laajassa, varsinaisen toiminnan sisältävässä mielessä, eivät niinkään perinteisen etiikan korostamat ”toiminnasta irralliset” deliberatiiviset päätöksentekotilanteet (ks. Boltanski & Thévenot 2006[1991], 351–352). Kuitenkin paitsi päätöksentekotilanteissa myös politiikassa ja politiikan oikeutuksessa normatiivisella moraaliteorialla on keskeinen asema. Tämä näkyy poliittis-moraalisten vaateiden oikeutuksessa siten, että poliittiset vaatimukset voivat perustua erityyppisten oikeutusten ohella erityyppiin moraalisiin arvostelmiin.

Perinteisessä normatiivisessa etiikassa moraaliset arvostelmat jaotellaan sen mukaan, mihin niiden oikeutuksen katsotaan viime kädessä nojaavan. Tyypillinen jaottelu on kolmijako toimijan velvollisuuksia tai etiikan ”säätöjä” koskevaan deontologiseen etiikkaan, toiminnan seurauksia koskevaan seurausetiikkaan ja toimijoiden (luonteen)piirteitä koskevaan hyve-etiikkaan. Moraalisten arvostelmien tyypit eivät ole yhteismitallisia.

Moraalisen järjestyksen ymmärtäminen ja toivotut poliittikkatoimet voivat olla hyvin erilaisia arvostelmatyypistä riippuen. Esimerkiksi deontologisissa arvostelmissa, toisin kuin hyve-eettisessä argumentaatiossa, olisi mielettöntä olettaa toivotun muutoksen edellyttävän oikeiden arvojen syvempää tai parempaa sisäistämistä yksilötasolla. Käsitys eettisten arvostelmien roolista yhteiskunnallisessa toiminnassa ja arvostelmista johdettavat poliittiset johtopäätökset voivat olla näissä näkemyksissä aivan erilaisia. Myös yhteiskunnalliset ongelmat saattavat näyttäytyä erilaisina. Velvollisuusetiikkaan sitoutuneelle henkilölle yhteiskunnan suurimpana moraalisenä ongelmana voi näyttäytyä sääntöjen rikkominen, kun taas hyve-eetikolle suurin ongelma saattaa olla vaikkapa vaikeus ”kasvaa ihmisenä”.

Normatiivisessa etiikassa tarkastellaan moraalialueen parhaiten perustellun moraalisen arvostelmatyyppin näkökulmasta. Normatiivinen etiikka on täten ulossulkevaa – vain yhdentyypinen argumentti voi olla loogisesti ottaen pätevä, vaik-

ka pätevyyden perusteista onkin erimielisyyttä. Yhteiskunnallinen keskustelu ja yhteiskunnan moraalinen järjestys sisältävät kuitenkin käytännössä aina kaikkia arvostelmatyyppejä. Keskustelussa arvostelmatyypit esiintyvät moraalisen teknologian mielessä, eivätkä niinkään puhtaasti normatiivisesti. Toisin sanoen ne näkyvät siinä, minkälaisia poliittisia johtopäätöksiä tietyistä oikeutetusta vaateesta ajatellaan seuraavan.

Tämän vuoksi yhteiskunnassa on aina potentiaalisia moraalisia kiistoja, vaikka ihmisillä olisi samat arvot ja julkisissa kiistoissa vedottaisiin samoihin oikeutusperusteisiin. Puute on merkittävä *metodologisesti*, koska eri moraalisten arvostelmien tyyppien huomioimatta jättämisen myötä JOA:n keskeisiä tutkimuskohteita, eli moraalisia konflikteja, jää huomioimatta.

Luhtakallion ja Ylä-Anttilan (2011, 38) mallin mukaan julkista oikeuttamista vaativat kiistat voidaan jakaa kahdenlaisiin empiirisesti tarkasteltaviin moraalisiin konflikteihin. Kiistoja voidaan käydä yhden ”maailman” sisällä tai kahden tai useamman ”maailman” välillä. Edellisessä tapauksessa oikeuttamisen kriteereistä ollaan yksimielisiä, mutta kriteerien täyttymisestä erimielisiä. Jälkimmäisessä tapauksessa asiaa arvioidaan eri ”maailmojen” kriteerein.

Oletetaan, että kiista tapahtuu yhden ”maailman” sisällä, eli että osapuolet ovat samaa mieltä oikeutuksen kriteereistä, mutteivät niiden täyttymisestä. Moraalisessa järjestyksessä pyritään tällöin näennäisesti samoihin muutoksiin. Haluttuja toimenpiteitä koskevassa oikeutuksessa on esitetty samat perustelut, ja tilanteessa molemmat toimijat pyrkivät vahvistamaan tai heikentämään saman oikeutusperusteen painoarvoa yhteiskunnan moraalisisessa järjestyksessä. Edellä esitetyn mukaisesti he voivat kuitenkin tulkita perusteen senhetkistä tilaa moraalisisessa järjestyksessä eri tavoilla. Toisen mielestä oikeutusperusteet voivat liittyä esimerkiksi sääntöjen ja velvollisuuksien muuttamiseen ja toisen mielestä eri hyveiden kehittämiseen.

On toki mahdollista, että kiistan osapuolet ovat täysin samaa mieltä siitä, missä asiantilassa kriteerit täyttyisivät, eli siitä, milloin jonkin moraalisen arvostelman asema on riittävän korkea yhteiskunnan moraalisisessa hierarkiassa.

Tällöin moraalisten arvostelmien yhteismitatomuus vaikuttaisi näennäisongelmalta. Kiistan osapuolten on kuitenkin aina tavalla tai toisella esitettävä vaateessaan, miten hyväksytyyn asiantilaan päästäisiin, eli *miten* moraalisen järjestyksen tulisi muuttua, jotta kyse olisi ylipäättään poliittisluonteisesta vaateesta. Erityyppisissä moraaliargumenteissa onkin kyse juurista. Oikeutusperusteen mukaiset vaateet voivat näkyä velvollisuuksien peräänkuuluttamisena, toiminnan seurausten perusteella arvotamiseksi tai hyveinä. Moraalisten arvostelmien eroja ei siis voida ohittaa.

Arvostelmatyypit ja poliittiset johtopäätökset

Otetaan esimerkki asian havainnollistamiseksi. Vuoden 2008 finanssikriisiä seuranneessa julkisissa keskusteluissa peräänkuulutettiin samoilla ”kansalaisuuden maailmaan” perustuvilla oikeutusperusteilla tarvetta sekä rahoitusmarkkinoiden uudensuunnitelmalle että rahoitusmarkkinoita koskeville suorille poliittisille interventioille. Voidaan olettaa, että molempien vaateiden taustalla oli pyrkimys riskien tasa-arvoisempaan jakautumiseen kansalaisuuden oikeutusperusteen mukaisesti. Ensimmäinen vaatimus oli kuitenkin luonteeltaan velvollisuuseettinen ja jälkimmäinen seurauseettinen. Ne siis nojasivat päinvastaisiin moraaliarvostelmien tyyppeihin: ensimmäinen sääntöperustaan ja jälkimmäinen lopputuloksiin. Olisi mahdollista myös esittää samaan tapaukseen ja samaan ”maailmaan” vetoamiseen perustuva hyve-eettinen arvio. Esimerkiksi voitaisiin ajatella, että tietty liike-elämän etiikan koodisto ei ole rahoitusmaailmassa tarpeeksi sisäistetty, ja vaatia vaikkapa asiaan liittyvää koulutusta yliopistoihin.

Ensin on kysyttävä, missä määrin eri vaateiden esittäjät pyrkivät ajamaan samoja muutoksia yhteiskunnan moraalijärjestyksessä. Kaikki pyrkivät vahvistamaan tasa-arvoa kansalaisuuden maailman järjestykseen vetoamalla. Kuitenkin vaateiden taustalla on eri tulkinta moraalista järjestyksestä. Deontologisen moraaliargumentin näkökulmasta moraalinen järjestys ilmenee pelisäännöissä, tässä tapauksessa rahoitusmarkkinoiden pelisäännöissä. Tällöin

haluttu muutos tulkitaan tarpeena kehittää esimerkiksi rahoitusinstrumentteihin liittyvien riskien jakamisen sääntelyä. Seurauseettisen moraaliargumentin näkökulmasta taas moraalisen järjestys ilmenee politiikan konkreettisisa tuloksissa. Tällöin haluttu muutos tulkitaan tarpeena tehdä suoria poliittisia interventioita rahoitusmarkkinoille, esimerkiksi valtioiden ja keskuspankkien operaatioita, joissa hankitaan omistusosuuksia pankeista tai muutetaan liikkeellä olevan rahan määrää.

Tiettyssä poliittisessä tilanteessa sekä sääntelyä että interventioita esittäneet tahot voivat olla samaa mieltä siitä, että heidän ajamansa muutos (riskien tasa-arvoisempi jakautuminen) on toteutunut. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä seikkaa, että osapuolet ovat erimielisiä siitä, millaisella moraalilla teknologialla kriteerit saadaan täyttymään: toinen pitää sopivana kriteerinä sopimuksia koskevia optimaalisia sääntöjä, toinen aktuaalisia riskien jakaumia näistä säännöistä riippumatta.

On toki mahdollista esittää, että edellä esitetyissä esimerkeissä kyse on JOA:n näkökulmasta *täysin* eri toimenpiteiden oikeuttamisesta. Mutta tällöin tullaan myös sanoneeksi, että kyse on täysin eri kiistoista. Vaateita esitetään samasta asiasta (rahoitusmaailma), samalla tavalla (esimerkiksi mielipidekirjoitus), samoille vastaanottajille (hallitukset ja hallitustenväliset organisaatiot) ja vieläpä samalla oikeutusperusteella (kansalaisuuden maailman vahvistaminen, markkinoiden heikentäminen). JOA:ssa ei pystytä löytämään vaateiden välillä mitään moraalista eroa, vaan erimielisyys ratkaistaan tulkittamalla eri kannat osaksi eri kiistoja. Julkiset kiistat päädytään pahimmillaan määrittelemään varsin kapeiksi ja pienten, vain täysin samantyyppisiä moraalista arvostelmia tai toimenpiteitä esittäviin toimijajoukkoihin keskusteluiksi.

Mielestämme moraalisten arvostelmien eri tyyppien ottaminen mukaan analyysiin on parempi vaihtoehto kuin moraalisten arvostelmien olettaminen moraalista yhteismitalliseksi (mitä ne eivät ole) tai kiistojen loputon ”pilkkominen” mikrotason kiistoihin (jollaisia JOA:n analysoimat kiistat eivät sen itseyttä mukana ole). JOA:ssa tulisi siis tarkastella tarkemmin sitä, minkä tyyppisille moraalille

arvostelmille – velvollisuudet, seuraukset vai hyveet – esitetyn vaateen poliittinen ulottuvuus perustuu.

Julkisen oikeuttamisen analyysissa tämän voisi toteuttaa yksinkertaisesti kirjaamalla asian ja käytetyn oikeutusregiimin ohella oikeutuksen kohteena olevan moraalisen arvostelman tyyppi, mikä täsmentää yhteiskunnan moraaliseen järjestyksen tehtävää muutosta. Näin arvostelmatyyppien eroon palautuvat moraaliset konfliktit voitaisiin ottaa varsin helposti mukaan analyysiin. Mikäli analyysia haluaa syventää tästä edelleen, voidaan myös arvostelman tarkempi sisältö käsitellä jostain tutkimuskohteen kanalta teoreettisesti validista näkökulmasta.

Kiista ja sen aihe vallankäytön kohteena

Toinen JOA:n keskeinen lähtökohta on vallankäyttö. Yhteisyyden kielioppia tutkiva sosiologia on keskittynyt itseymmärryksensä mukaan näkyvään vallankäyttöön (ks. Thévenot 2011, 17). JOA:n lähtökohtana on tarkastella avoimia poliittisia prosesseja, joissa yhteisyys toimii ”kulttuurisena työkalupakkina” (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37). Näiden huomioiden perusteella voidaan sanoa, että oikeutusperusteiden myötä valta ymmärretään kommunikatiivisena *valtaresurssina*, ei esimerkiksi valtasemana. Sekä resurssi että sen käyttäminen hyväksi vallankäytössä on aina näkyvää.

Vallan ymmärtäminen resurssina ja vallankäyttö tämän resurssin näkyvänä käyttönä on epäilemättä hedelmällistä jo käynnissä olevien julkisten kiistojen ymmärtämisessä ja erityisesti niiden rauhanomaisen tai demokraattisen ratkaisun selittämisessä. Lienee selvää, että julkisiin kiistoihin liittyy aina myös monia muita, vähemmän näkyviä vallankäytön muotoja. Kritiikkimme ei perustu tähän huomioon, sillä aihe olisi liian laaja käsiteltäväksi tässä yhteydessä. Sen sijaan korostamme, että JOA:ssa ei ole otettu riittävästi huomioon yhtä merkittävää näkyvän vallankäytön muotoa: kiistan sisäistä vallankäyttöä, jonka *objekti* on koko julkinen kiista itsessään.

Tämä näkemys pohjautuu osittain Boltanskin ja Thévenot'n (2006 [1991], 347–348) ajatuksiin kiistojen ja erityisesti niiden erimielisyyksien eksplisiittisestä esiin tuomisesta. Kos-

ka kiistasta on aina olemassa useita tulkintoja, eikä mikään yksittäinen toimenpide välttämättä muuta yhdenkään keskeisen osapuolen tulkintoja, kiistasta voi Boltanskin ja Thévenot'n mukaan tulla merkityksellinen vain, kun se tehdään eksplisiittiseksi. Boltanski ja Thévenot eivät kannata minkäänlaista ”lintuperspektiiviä”, vaan haluavat pysytellä metodologisesti konfliktien tasolla. Tämä metodologinen näkemys tulisi ottaa huomioon myös teoriassa: kiistaan voi kuulua missä tahansa käänteessä myös sen metataso, eli koko kiistan luonteen (uudelleen)määrittely. Vaikka kiistan tutkijat eivät tätä haluaisi tehdä, joku voi sen yrittää tehdä kiistan sisällä.

Julkisen kiistan synnyttäminen on jo sellaisenaan merkittävää vallankäyttöä. Tähän vallankäyttöön liittyy kiistan *kehystäminen*. Kehystämällä tarkoitamme sitä, että vaateessa tai jossain muussa julkisessa arvostelmassa voidaan esittää oma näkemys kiistan aiheesta, osapuolista ja sopivista oikeutusperusteista ja tekotavoista. Kiistaan voidaan vaikuttaa kehystämällä kiista riippumatta siitä, tunnustetaanko joitain osapuolia tai aiheita. Kuka tahansa, joka tuo kiistat esiin eksplisiittisesti, voi vaikuttaa kiistan kulkuun. Myös tutkijoilla voi olla merkittävä rooli tässä vallankäytön muodossa. Lyhyesti sanottuna kuka tahansa voi *ohjailta* kiistaa, mikäli eksplisiittisesti esiin tuotu kiistan luonne tunnustetaan tulevissa vaateissa.

Mikäli kiistan mahdolliset näkökannat, eli kiistan ”asia”, rajoitetaan, voidaan helposti huomata, että julkiseen oikeuttamiseen liittyvä näkyvä vallankäyttö ei välttämättä tapahdu kiistojen sisällä JOA-mallin esittämässä muodossa. Mikäli julkinen kiista onnistutaan kehystämään ja rajaamaan diskursiivisesti, ajaututaan kiistassa varsin helposti etsimään muutoksia vain hyvin kapeiden vaihtoehtojen puitteissa.

Esimerkiksi tämän artikkelin kirjoittamisen aikaan, vuoden 2011 kesällä, euroalueen kriisiä koskenut suomalainen julkinen keskustelu oli suhteellisen vahvasti rajattu. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa (HS 11.6.2011) esitettiin olevan olemassa vain kolme mahdollista kantaa Kreikan tilanteen ratkaisemiseksi: tukipakettien sarjatuotanto, hallitsematon velkakriisi ja velkajärjestely. Esimerkiksi rahapolitiikan uudistukset, joita perusteltiin vahvasti

kansalaisuuden maailmalla (esim. Holappa & Ahokas 2010), rajattiin lehdessä vielä tuolloin pitkälti kiistan ”asian” ulkopuolelle eräitä harvoja poikkeuksia (esim. Kananen 2010; 2011) lukuun ottamatta. Tässä tilanteessa jokin toimija voi löytää itsensä helposti yhdestä ”lokerosta”, ja muiden ”lokeroiden” edustamat tahot alkavat vastaavasti näyttää vastapuolilta.

Mielestämme julkisia kiistoja tutkittaessa olisi tarkasteltava Luhtakallion ja Ylä-Anttilan JOA-mallia perusteellisemmin kiistoja itseään koskevia määritelmiä ja niiden oikeutuksia. Kiistoja tarkasteltaessa tulisi selvittää, miten kiistan diskursiivinen kehystäminen näkyy osapuolten puheakteissa, ja miten tämä kehystys oikeutetaan. Yksinkertaisimmillaan tämän voi tehdä ottamalla Luhtakallion ja Ylä-Anttilan vaateen jäsentymistä koskevaan malliin mukaan vaateen *argumentatiivista asemaa* koskevan muuttujan, jossa tarkastellaan ennen kaikkea pyrkimyksiä muuttaa kiistan tunnustettuja ja sopivia asiaa/aihetta, osapuolia ja tekotapoja.

Muuttujan parametrien tarkempi pohtiminen JOA:n teoreettisessa viitekehityksessä on liian suuri kysymys käsiteltäväksi perusteellisesti tässä yhteydessä. Empiiriseen tutkimukseen tarkoitettua mallia voitaisiin silti ilman suurempia teoreettisia kädenvääntöjä vahvistaa esimerkiksi liittämällä analyysiin kysymys siitä, onko kyseessä kiistan sisäpuolelle asettuva vai itse kiistaa koskeva arvostelma. Jälkimmäisen puitteissa voisi vaivatta myös tarkentaa sitä, pyritäänkö vaateella muuttamaan esimerkiksi kiistan asiaa tai osapuolia. Tämä toisi vallankäytön luonteen paremmin näkyväksi empiirisessä tarkastelussa.

Lopuksi

Edellä esittämiämme huomioita ei tule lukea niinkään teoreettisena kritiikkinä JOA:lle vaan metodologisenä keskustelunavauksena. JOA on mielestämme teoreettisesti monipuolinen ja perusteellinen väline julkisten poliittisten prosessien ja erityisesti yhteiskunnan arvoperustan poliittisten ilmenemien muutoksen tutkimukselle. Olemme edellä halunneet ainoastaan osoittaa, että Luhtakallion ja Ylä-Anttilan muotoilema vaateita koskeva malli on yksittäisten kiistojen tutkimuksessa eräiltä osin puutteellinen.

Jotta vaateen luonnetta ja moraaliseen järjestykseen haluttavaa muutosta voitaisiin ymmärtää paremmin yksittäisissä kiistoissa, tulisi mallissa huomioida moraalisen arvostelman tyyppi, johon vaade nojaa. Tällöin välttyään kiistojen turhalta pilkkomiselta ja analyysiin saadaan mukaan moraalisten arvostelmien eri tyyppien väliset ristiriidat. Lisäksi, jotta koko kiistaa koskevaa politiikkaa ja vallankäyttöä voitaisiin ymmärtää paremmin, tulisi mallin huomioida vaateen reflektiivinen suhde itse kiistaan. Tällöin välttyään metodologisesti malliin sopimattoman uuden kiistan, eli tarkemmin ottaen ”metakiistan”, olettamiselta ja kyetään paremmin ymmärtämään sitä, millä tavalla kiistojen kulkua pyritään ohjailemaan samojen näkyvien vallankäytön muotojen avulla kuin niitä pyritään ratkaisemaankin.

Ville-Pekka Sorsa & Teppo Eskelinen

Kirjallisuus

- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton University Press, New Jersey. Alkup. teos Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1991) *De la justification. Les Economies de la Grandeur*. Gallimard, Paris.
- Eskelinen, Teppo & Sorsa, Ville-Pekka (2011) *Hyvä talous*. Like, Helsinki.
- Holappa, Lauri & Ahokas, Jussi (2010) *Valtion rahoitusvaje on poliittinen valinta*. Helsingin Sanomat Vieraskynä 20.11.2010. HS Arkisto. <http://www.hs.fi/arkisto> (Luettu 16.8.2011).
- HS (2011) *Pieniä realismin askeleita*. Helsingin Sanomat Pääkirjoitus 11.6.2011. HS Arkisto. <http://www.hs.fi/arkisto> (Luettu 16.8.2011).
- Kananen, Pentti (2010) *Kaikki raha on paperirahaa*, Helsingin Sanomat Mieli-pide 24.11.2010. HS Arkisto. <http://www.hs.fi/arkisto> (Luettu 16.8.2011).
- Kananen, Pentti (2011) *EKP:n osuus on sivuutettu euron kriisissä*, Helsingin Sanomat Mieli-pide 4.7.2011. HS Arkisto. <http://www.hs.fi/arkisto>.
- Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011) *Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä*. Sociologia 48:1, 34–51.
- Thévenot, Laurent (2011) *Oikeutettavuuden rajat. Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö*. Sociologia 48:1, 7–21.